

Laurie, Nina; Dwyer, Claire; Holloway, Sarah L.; Smith, Fiona M.
Geographies of new femininities.
 Essex: Longman, 1999, 225 p.

El primer que fem quan ens arriba un llibre a les mans és, a més de llegir-ne el títol, mirar-ne la portada. La imatge d'aquesta, amb una fotografia, una pintura, uns colors, unes formes, ens pot cridar l'atenció o ens pot passar totalment desapercebuda. Decidir sobre la il·lustració de la portada no és senzill i depèn, sobretot, del que els autors i les autores vulguin transmetre a primer cop d'ull, senzillesa o provocació. La portada del llibre que ressenyem, precisament, provoca reaccions. Hi apareix una fotografia en blanc i negre: unes noies rialleres en bon estat físic i vestides d'esport a la platja. Fins aquí la instantània podria ser, si més no, suggeridora, però, a més, aquestes noies porten guants de boxejar. La fotografia és de l'Alemanya dels anys vint i el que vol transmetre és la nova identitat femenina, imitadora de la masculina, resultat dels canvis econòmics, polítics, socials i culturals viscuts al país durant els anys de la República de Weimar. Avui en dia, aquesta imatge pot sorprendre i crear controvèrsia, ja que, actualment, la majoria de feministes reivindiquen el dret a una identitat femenina alternativa que vagi més enllà de la còpia exacta del model tradicional de comportament masculí. Vivim, doncs, segons les autores, el temps del que les Spice Girls anomenen *girl power*, una època d'*empowerment* de les dones, que, segons els espais i els llocs, es manifesta de formes diferents.

Geographies of new femininities és el resultat d'anys de recerca de quatre membres del prestigiós Women in Geography Study Group de l'Institute of British Geographers: Nina Laurie, Claire Dwyer, Sarah Holloway i Fiona Smith, professores de diverses universitats britàniques. Ens trobem, així, davant una interessant obra col·lectiva que estudia l'emergència de construccions contemporànies de noves

identitats de dones o noves *femininities* emmarcades dins un context local i global. Les autores exemplifiquen aquestes noves formes d'expressió de la identitat a través de quatre casos d'estudi, fruit de les seves tesis doctorals respectives. Aquests capítols componen la part central del llibre, precedits per tres capítols introductoris i seguits, finalment, per dos capítols a tall de conclusió.

En la primera part del llibre, les autores emmarquen teòricament i metodològicament la recerca. Influenciades per les teories postcoloniales, les teories postestructuralistes de la subjectivitat i de la identitat, així com, pels treballs sobre la sexualitat i el cos escrits des de la geografia, les autores defineixen *feminitat* (i, per tant, *masculinitat*) com una identitat de gènere construïda socialment i diferenciada geogràficament i històricament. Reivindiquen, també, la diversitat de les identitats segons l'ètnia, la classe, la religió, l'edat, la sexualitat, afirmant «it is possible to think about femininities as multiple and fractured, but also as socially, historically and geographically constituted» (p. 4). D'altra banda, i enfront de la naturalització que es fa de les identitats de gènere, les autores examinen com les dones es mobilitzen i desafien els discursos naturalitzats de gènere a través de *femininities* «contestades» (inapropiades o desviades), molt sovint mal vistes per la societat que les envolta.

Després de realitzar un estat de la qüestió breu sobre els estudis centrats en la formació de la identitat i la globalització, s'analitzen les noves identitats femenines a partir de les contínues transformacions a les quals es veuen sotmeses pels processos econòmics, polítics i culturals resultants de la globalització, la reestructuració econòmica i el «nou ordre mundial». Són especialment interessants aquells frag-

ments destinats a aprofundir sobre els efectes, globals i locals, de la globalització cultural i política pel que fa a la construcció de noves identitats. Pel que fa a la globalització cultural, enceten el debat sobre els seus efectes contradictoris: per una banda, el perill d'una homogeneïtzació de les cultures i, per l'altra, el desafiament de crear noves identitats a partir de noves formes d'heterogeneïtat o cultures «híbrides» que es transmeten i transformen dins de llocs i contextos nous. Pel que fa a la globalització política, comenten aspectes de la «desterritorialització» del poder i la creació de nous espais polítics representats amb els «nous moviments socials» (més representatius i democràtics), directament influenciats pel poder dels espais globalitzats i les noves tecnologies de la informació i les comunicacions. Dins aquests processos de canvi es configuren noves formes de relacions socials on l'espai i el lloc tenen un paper fonamental en la reformulació de les noves identitats. Aquests canvis poden representar noves restriccions per a la vida de les dones (espais d'opressió) o poden proporcionar noves oportunitats per renegociar les identitats de gènere (espais alliberadors).

En el capítol metodològic, les autores expliquen les seves experiències personals viscudes en la recerca: per què van escollir el tema, quins van ser els seus problemes, els seus dubtes, els seus desafiaments, etc. Debaten sobre la problemàtica de la legitimitat i l'autoritat, així com el posicionament i les relacions de poder entre investigador o investigadora i subjecte investigat. Elles mateixes reconeixen que no s'escapen d'aquestes qüestions per la seva pròpia posició privilegiada d'occidentals blanques i professionals, malgrat que fan esforços per aconseguir establir relacions més igualitàries. Per altra banda, si tradicionalment pels geògrafs i les geògrafes el «camp» ha estat considerat com l'espai físic per fer recerca (lloc específic d'un país concret), les autores veuen el

«camp» en termes polítics, és a dir, com les relacions establertes amb les persones estudiades, així com tot el debat previ a la presa de decisions referent a les tècniques de recerca que es volen utilitzar.

La segona part del llibre està formada pels resultats empírics de la recerca desenvolupada per les geògrafes a Alemanya, el Perú i el Regne Unit. En els quatre capítols que formen aquesta part, cada geògrafa mostra, a partir d'una metodologia qualitativa basada en entrevistes en profunditat i en l'estudi de la vida quotidiana de les dones, la construcció de noves *feminitats* construïdes en espais i llocs determinats.

Nina Laurie (Newcastle University) a «The shifting geographies of femininity and emergency work in Peru», estudia la construcció de noves *feminitats* a partir de l'oportunitat d'accés de les dones al treball remunerat en diverses comunitats peruanes. L'autora assenyala l'inici d'aquesta nova situació a partir de la segona meitat dels anys vuitanta quan el govern peruà, arran de la greu crisi econòmica llatinoamericana, projecta la creació de nous llocs de treball dirigits als homes (construcció de carreteres, canals d'irrigació, reforestació, etc.). Malgrat tot, es produeix una feminització en la demanda i en la realització posterior d'aquests treballs, ja que, per un costat, els homes les refusen per la precarietat de les condicions laborals i, per l'altre, les dones demostren un fort interès i desig per treballar-hi i obtenir, d'aquesta manera, un ingrés complementari per a les seves llars. A través del treball remunerat, doncs, aquestes dones revaloritzen la seva identitat com a mares i treballadores —no sense tensions individuals i col·lectives— i es visibilitzen, tot guanyant accés a nous espais físics i a noves relacions socials.

En el capítol següent, «Reproducing motherhood», Sarah Holloway (Loughborough University) analitza com les *feminitats* són reproduïdes o renegociades pel que fa a les pràctiques de maternitat

a la Gran Bretanya. Centrant-se en dos barris de Sheffield, un de classe treballadora i un de classe mitjana, estudia les diferents actituds de les mares per compaginar el treball remunerat i l'atenció i l'educació dels seus infants. Holloway considera fonamental el paper dels barris en la construcció col·lectiva de les diferents morals individuals de la maternitat. Entre d'altres aspectes, observa com l'educació, la posició en el mercat de treball i el tipus de feina influeixen en la decisió de deixar de treballar o fer-ho a temps parcial. Així, mentre que les dones professionals poques vegades deixen les seves feines per por de baixar de categoria (l'efecte anomenat *downward occupational mobility*) i combinen, d'aquesta manera, maternitat i treball remunerat, les mares treballadores amb poca formació i no qualificades abandonen amb més facilitat el mercat de treball, ja que la seva categoria laboral prèviament ja és baixa.

La recerca de Fiona Smith (University of Dundee) al capítol «Contested territories: women's neighbourhood activism and German reunification», estudia com les dones negocien la seva ciutadania política a través de l'activisme polític en diversos barris de la ciutat de Leipzig. Aquestes dones han desenvolupat i han après una sèrie de destreses polítiques necessàries per fer un treball local més efectiu després de la reunificació. Les dones compaginen aquesta activitat política amb els seus papers de mares i treballadores, sentint-se protagonistes actives de les millores urbanes i socials dels seus barris.

Un altre exemple que mostra l'emergència de noves *feminitats* és la que ofereix Claire Dwyer (University College London), en el seu estudi sobre la construcció de la identitat de joves britàniques musulmanes en un barri suburbà de Londres, «Negotiations of femininity and identity for young British Muslim women». La geògrafa destaca la importància que

tenen els discursos sobre etnicitat, classe i gènere per entendre com es construeixen les *feminitats* en llocs i espais diferents. Com un esforç per minimitzar les relacions de poder que s'estableixen entre investigador o investigadora i subjectes investigats, Dwyer recorre a les entrevistes en grup (*focus groups*) de noies musulmanes i no musulmanes, ja que permeten establir un apropament menys pautat i més interactiu en la recerca. Aquest estudi mostra com les participants experimenten i exploren diferents construccions d'identitats femenines segons els diferents espais de la seva vida quotidiana (casa, escola, discoteca, carrer, centres comercials, etc.) i com imaginen les seves vides futures. La identitat d'aquestes joves està fortament determinada pels discursos dominants sobre les *feminitats* musulmanes «apropiades» de la seva família i de les idees estereotipades expressades pels seus professors i professores, els companys i companyes no musulmans i els mitjans de comunicació. Un altre punt que cal destacar-ne és la construcció de *feminitats* musulmanes alternatives a partir de l'adopció d'una identitat islàmica explícita simbolitzada per l'ús de la *hijab* (mocador que cobreix el cap). Amb aquesta actitud moltes dones guanyen accés als espais públics sentint-se més segures i lliures sense comprometre els seus valors religiosos. En aquest cas, un símbol considerat de les identitats «tradicionals» s'ha convertit en un passaport cap a nous espais i identitats, noves identitats que no han de tendir necessàriament cap a l'occidentalització o la secularització.

En la darrera part del llibre, les autores emfatitzen sobre els aspectes fonamentals assenyalats al llarg de les seves quatre recerques. Destaquen la importància dels espais quotidians, els llocs i les xarxes socials en la construcció de les noves *feminitats*. Aquestes són «noves» en la mesura que les seves expressions específiques d'identitat sorgeixen en un context i en un lloc par-

ticular: el que és nou en un lloc pot ser vell en un altre.

Ens trobem, doncs, amb un llibre de lectura recomanada per a aquelles persones que vulguin aprofundir en temes de geografia cultural i gènere. No ha d'espantar als nous lectors i lectores l'agostament del títol, *Geographies of new feminities*, ja que el contingut del llibre és de lectura fàcil i entenedora, en la línia dels llibres presentats per membres del Women in Geography Study Group. Aquest grup continua essent referència per els geògrafs i les geògrafes feministes d'aquest país, tant per l'originalitat i la innovació que demostren en l'elecció de temes nous d'anàlisi com per la riquesa teòrica i metodològica que aporten. L'es-

til general del llibre mostra que no ens trobem amb una simple recopilació de recerques, sinó que reflecteix un treball ben fet, fruit de llargues discussions i posades en comú. Destaquem, finalment, l'esforç de les autores per oferir-nos, a més de la bibliografia general, una bibliografia específica, agrupada temàticament (ex. identitats d'Amèrica Llatina, la reunificació alemanya, feminitat i noies adolescents, l'islam a la Gran Bretanya, etc.), molt útil per ampliar els coneixements sobre estudis interculturals des d'una perspectiva de gènere.

Anna Ortiz Guitart

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Geografia

BUTTNER, Anne; BRUNN, Stanley, D.; WARDENGA, Ute (eds.)

Text and Image. Social Construction of Regional Knowledge.

Leipzig: Institut für Länderkunde, Beiträge zur Regionalen Geographie, 49, 1999, 304 p.

Hacia la década de 1980 es posible constatar no sólo una renovación en el interés por los estudios de historia del pensamiento geográfico, sino también el desarrollo de nuevas líneas de investigación. El reconocimiento de una crisis de la geografía disciplinaria, tanto en términos epistemológicos como en la utilidad social de sus producciones, deriva en la construcción de diferentes tipos de reflexiones críticas en relación con los problemas y productos conceptuales elaborados históricamente por este saber. Los estudios de carácter contextual, el diálogo emprendido con las posturas desarrolladas en la historia de la ciencia, en la historia de las ideas o de la cultura abren un abanico de líneas de investigación y permiten superar los abordajes internalistas de la historia disciplinaria que se restringían a realizar análisis filiativos y cronologías donde se confundía la historia de la geografía con la geogra-

fía histórica. Cabe destacar también que el campo de la historia del pensamiento geográfico, en tanto que dominio productor de pensamiento crítico y de denuncia de las relaciones entre saber, geografía y poder, contribuyó al desarrollo de trabajos posteriores en los dominios de geografía del género, la nueva geografía cultural, la nueva geografía histórica o las geografías poscoloniales. A su vez, muchas de las aportaciones realizadas en estas áreas de trabajo han enriquecido las perspectivas de estudio que hoy se incluyen en el campo de la historia del pensamiento geográfico. En este marco, podríamos afirmar que *Text and Image* es una muestra de la interrelación desarrollada entre los trabajos de historia del pensamiento geográfico, geografía cultural, geografía histórica y geografía poscolonial en los últimos años. La imbricación entre estas áreas de investigación ha sido tal que las fronteras entre